

РОЗДІЛ XIV. ПРОБЛЕМИ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

УДК 378.147

Поліна Якименко

Міжнародний класичний університет імені Пилипа Орлика

ORCID ID 0000-0002-4233-4098

DOI 10.24139/2312-5993/2023.05-06/375-382

РОЛЬ ПЕДАГОГІЧНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ У ФОРМУВАННІ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

У статті розглядається питання педагогічного самовдосконалення у формуванні творчого потенціалу майбутніх учителів початкових класів. Актуальність теми зумовлена необхідністю підготовки педагогів, здатних ефективно адаптуватися до змін у освітньому середовищі та забезпечити високий рівень навчання дітей на основі інноваційних підходів і методів. Визначено основні компоненти педагогічного самовдосконалення, які включають інтелектуальний, психологічний, професійно-практичний, соціально-комунікативний, особистісно-ціннісний, методичний та самоосвітній аспекти. Акцент зроблено на важливості розвитку творчого потенціалу вчителів початкових класів, оскільки саме творчий підхід до навчання сприяє розвитку критичного мислення, ініціативності та інноваційності у учнів. В висновках підкреслено, що педагогічне самовдосконалення є необхідною умовою для формування професіоналізму вчителя, здатного успішно працювати в умовах сучасних освітніх викликів. Стаття сприяє глибшому розумінню ролі творчості в педагогічній діяльності та необхідності розвитку педагогічних компетентностей у майбутніх учителів початкових класів.

Тема педагогічного самовдосконалення у формуванні творчого потенціалу майбутніх учителів початкових класів є актуальною в умовах сучасних освітніх реформ. Самовдосконалення педагогів є ключовим для їх професійного розвитку, оскільки допомагає реагувати на нові вимоги та підвищувати якість освіти. Формування творчого потенціалу у майбутніх учителів сприяє розвитку критичного мислення, інноваційності та креативності в роботі з учнями. Педагогічне самовдосконалення охоплює розвиток інтелектуальних і особистісних якостей, емоційної стійкості та комунікативних навичок, що необхідні для ефективної взаємодії з учнями. Вчителі з високим рівнем творчого потенціалу здатні створювати сприятливе середовище для розвитку учнів. Таким чином, педагогічне самовдосконалення є важливою умовою для підготовки кваліфікованих педагогів, здатних ефективно працювати в сучасних умовах освіти.

Ключові слова: самовдосконалення, творчий потенціал, підготовка вчителів початкових класів, педагогічні технології, професійна діяльність.

Постановка проблеми та аналіз актуальних досліджень. Система освіти сьогодні зазнає значних змін через розвиток інформаційних технологій, інтеграцію інноваційних методик і

необхідність адаптації навчального процесу до потреб нового покоління учнів. Враховуючи, що майбутні учителі початкових класів повинні відповідати сучасним вимогам освітньої реформи, їхня здатність до творчого підходу в навчанні, критичного мислення, використання інноваційних методів та технологій є важливою умовою для ефективного розвитку здобувачів освіти. Самовдосконалення педагогів стає необхідним для забезпечення високої якості освіти (Курлянд, 2019; Лазаренко, Візнюк, 2023; Петухова, 2007; Ярова, 2018).

Важливість розвитку творчого потенціалу в майбутніх педагогах обумовлена тим, що навчання початкових класів є основою для формування у дітей базових знань, навичок і цінностей. Творчий підхід до навчання дозволяє дітям не лише засвоювати знання, а й розвивати їх критичне мислення, уяву, ініціативність і здатність до самостійного вирішення проблем. Тому майбутні вчителі мають не лише оволодіти знаннями предметів, а й уміти організовувати навчальний процес так, щоб сприяти розвитку творчих здібностей своїх учнів.

Освітній процес у початкових класах потребує висококваліфікованих педагогів, які мають здатність не тільки до ефективного навчання, але й до творчого підходу в процесі організації уроків. Виховання у майбутніх учителів здатності до самовдосконалення, розвитку критичного і творчого мислення, а також до впровадження інноваційних педагогічних технологій є важливою умовою для успішної професійної діяльності. Завдяки постійному самовдосконаленню педагоги здатні адаптуватися до змін у системі освіти та вносити позитивні зміни у навчальний процес.

Метою статті є обґрунтування ролі педагогічного самовдосконалення у формуванні творчого потенціалу майбутніх учителів початкових класів.

Виклад основного матеріалу. В умовах реформування вищої педагогічної освіти важливим є формування у студентів не лише теоретичних знань, але й практичних умінь, здатності до інновацій та творчості в педагогічній діяльності. Підготовка майбутніх учителів до самостійного самовдосконалення є невід'ємною складовою цього процесу, оскільки вчителі повинні мати навички для постійного оновлення своїх знань та умінь у швидко змінному світі.

Педагогічне самовдосконалення сприяє розвитку особистісних якостей, таких як емоційна стійкість, комунікативність,

відповідальність, здатність до рефлексії та самоконтролю, що є необхідними для ефективної роботи з дітьми. Творчий потенціал педагогів безпосередньо пов'язаний з їх здатністю до самовдосконалення, оскільки це дозволяє вчителям адаптуватися до потреб своїх учнів, створювати нові методи та підходи, що забезпечують індивідуальний підхід до кожного учня (Лазаренко, Візнюк, 2023; Ярова, 2018).

Зростаючий інтерес до інноваційних підходів у навчанні, таких як проєктні методи, критичне мислення, творчі практики, вимагає від педагогів високого рівня творчої активності, що в свою чергу, стимулює потребу в педагогічному самовдосконаленні, яке дозволяє майбутнім учителям розвивати творчі методи і стратегії навчання, щоб відповідати новим вимогам до освітнього процесу. Саме тому майбутні вчителі повинні бути готовими працювати в умовах різних педагогічних ситуацій, які вимагають гнучкості, адаптації і застосування різноманітних підходів до навчання, що включає в себе роботу з учнями з різними здібностями, потребами та соціальними умовами. Самовдосконалення допомагає вчителям розвивати ці компетенції, що є необхідними для ефективного педагогічного процесу (Курлянд, 2019; Петухова, 2007).

Педагогічне самовдосконалення – це процес постійного розвитку і вдосконалення професійних, моральних та особистісних якостей педагога, який сприяє підвищенню його педагогічної майстерності та ефективності в роботі, що обумовлено активною діяльністю педагога, спрямованою на покращення його знань, навичок, а також на розвиток внутрішніх ресурсів для ефективної взаємодії з учнями та вирішення педагогічних завдань. Самовдосконалення може включати самостійне навчання, участь у професійних курсах, рефлексію над власною діяльністю, а також удосконалення комунікаційних і емоційних компетенцій. Основною ціллю педагогічного самовдосконалення є досягнення високого рівня професіоналізму та допомога здобувачам освіти в їхньому розвитку (Лазаренко, Візнюк, 2023).

Педагогічне самовдосконалення у формуванні творчого потенціалу майбутніх учителів початкових класів – це процес безперервного розвитку професійних і особистісних якостей студентів педагогічних спеціальностей, спрямований на формування та активізацію їх творчого потенціалу для успішної професійної

діяльності. Цей процес включає в себе вдосконалення педагогічних знань і навичок, розвиток креативності, інноваційних підходів до навчання та вміння працювати з учнями в умовах сучасної освітньої практики. Педагогічне самовдосконалення майбутніх учителів початкових класів передбачає створення умов для розкриття їх творчих здібностей, удосконалення особистісних якостей, що сприяють формуванню творчого підходу до педагогічної діяльності та розвитку здобувачів освіти (Курлянд, 2019; Ярова, 2018).

Компонентами розвитку педагогічного самовдосконалення у формуванні творчого потенціалу майбутніх учителів початкових класів є складові частини цього процесу, які включають різні аспекти особистісного та професійного розвитку (табл. 1).

Таблиця 1

**Компоненти розвитку педагогічного самовдосконалення у
формуванні творчого потенціалу
майбутніх учителів початкових класів**

Компоненти	Характеристика
1	2
Інтелектуальний компонент	Розвиток знань щодо постійного поповнення теоретичних і практичних знань з педагогіки, психології, методики навчання, а також новітніх тенденцій в освіті. Аналіз і рефлексія як здатність до самооцінки, аналізу власної педагогічної діяльності, виявлення сильних та слабких сторін, удосконалення власних підходів до навчання.
Психологічний компонент	Розвиток мотивації та внутрішнього стимулу в прагненні до самовдосконалення через усвідомлену мотивацію бути кращим педагогом. Емоційна стійкість і самоорганізація у здатності до самоконтролю в стресових ситуаціях, управління власними емоціями для підтримки позитивного клімату в класі. Творчий підхід до вирішення проблем як розвиток креативності, нестандартного мислення та здатності до інновацій в педагогічній діяльності.

Продовження Таблиці 1

1	2
Професійно-практичний компонент	<p>Методична майстерність в розвитку вмінь і навичок у плануванні, організації та проведенні уроків, використанні новітніх педагогічних технологій та методів.</p> <p>Інтеграція інноваційних підходів як здатність впроваджувати нові методики, технології та мультимедійні засоби для розвитку учнів.</p> <p>Постійне удосконалення педагогічної практики щодо участі в практичних заняттях, стажуваннях, обміні досвідом з іншими педагогами.</p>
Соціально-комунікативний компонент	<p>Розвиток комунікативних навичок у здатності до ефективної взаємодії з учнями, батьками та колегами, створення сприятливої навчальної атмосфери.</p> <p>Міжособистісна взаємодія в контексті розвитку навичок управління групою динамікою, вирішення конфліктів, створення умов для співпраці та взаємодопомоги.</p>
Особистісно-ціннісний компонент	<p>Розвиток особистісних якостей у формуванні відповідальності, педагогічної етики, гнучкості та емоційної чуйності до потреб учнів.</p> <p>Сенситивність і гуманізм в контексті розуміння важливості індивідуального підходу до кожного учня, уміння працювати з різними категоріями дітей, розвиток їх особистісного потенціалу.</p> <p>Розвиток творчого мислення та ініціативи у вихованні прагнення до самостійного пошуку нових рішень, створення нових форм і методів роботи з учнями.</p>
Методичний компонент	<p>Розробка власних навчальних програм та методик у створенні індивідуальних педагогічних планів, враховуючи особливості розвитку учнів.</p> <p>Інноваційність у використанні педагогічних технологій щодо впровадження проектних технологій, ігрових методів, інтерактивних підходів у процес навчання.</p>

Закінчення Таблиці 1

1	2
Самоосвітній компонент	Пошук нових джерел інформації в здатності до самостійного навчання через курси, семінари, читання спеціалізованої літератури. Самодисципліна і планування як вміння організувати власний час, ставити цілі та досягати їх у процесі професійного вдосконалення.
Індивідуалізація навчання	Розвиток здатності працювати з різними категоріями учнів щодо адаптації методик до індивідуальних потреб учнів, формування у них творчих здібностей, розвиток критичного мислення. Підтримка індивідуальних проектів учнів: використання творчих завдань, індивідуальних і групових проектів, що сприяють розвитку креативних здібностей.

Таким чином, педагогічне самовдосконалення майбутніх учителів початкових класів є багатограним процесом, що охоплює різні аспекти їх розвитку, спрямовані на формування творчого потенціалу та професіоналізму в умовах сучасної освіти. Саме тому педагогічне самовдосконалення в контексті формування творчого потенціалу майбутніх учителів початкових класів обумовлено необхідністю підготовки висококваліфікованих, інноваційно налаштованих педагогів, здатних ефективно працювати в умовах змінюваного освітнього середовища, створюючи для учнів можливості для розвитку творчих здібностей і критичного мислення. Педагогічне самовдосконалення є важливою складовою професійного зростання вчителя, що дає змогу не тільки відповідати сучасним вимогам, а й формувати нове покоління креативних, самостійних і відповідальних громадян (Лазаренко, Візнюк, 2023; Петухова, 2007).

Висновок. Тема педагогічного самовдосконалення у формуванні творчого потенціалу майбутніх учителів початкових класів є надзвичайно актуальною в умовах сучасних освітніх реформ та швидких змін в педагогічній практиці. Самовдосконалення педагогів стає ключовим фактором їх професійного розвитку, оскільки забезпечує здатність не лише реагувати на нові вимоги, але й активно впливати на якість освітнього процесу. Формування творчого

потенціалу у майбутніх вчителів початкових класів є важливим завданням, оскільки воно сприяє розвитку критичного мислення, інноваційності, адаптивності та креативності в роботі з учнями.

Педагогічне самовдосконалення охоплює не тільки інтелектуальний розвиток та професійну майстерність, а й розвиток особистісних якостей, емоційної стійкості та комунікативних навичок, що необхідні для ефективного взаємодії з учнями та створення сприятливого навчального середовища. Майбутні вчителі, які володіють творчим потенціалом і здатні до безперервного розвитку, стають не тільки професіоналами своєї справи, але й важливими учасниками процесу формування нового покоління активних, мислячих і ініціативних громадян.

Отже, педагогічне самовдосконалення у формуванні творчого потенціалу майбутніх учителів початкових класів є важливим складником їхньої професійної підготовки, що дозволяє не лише забезпечити високий рівень навчання, а й сприяти гармонійному розвитку учнів, їхньому критичному мисленню, ініціативності та творчості. Тому увага до цього процесу є необхідною умовою для підготовки висококваліфікованих педагогічних кадрів, здатних ефективно працювати в умовах сучасної освітньої реальності.

ЛІТЕРАТУРА

- Курлянд, З. Н. (2019). Формування творчої педагогічної позиції майбутніх учителів у процесі професійної підготовки. *Інноваційна педагогіка*, 19 (2), 17-22 (Kurliand, Z. N. (2019). Formation of a creative pedagogical position of future teachers in the process of professional training. *Innovative Pedagogy*, 19(2), 17-22.
- Лазаренко, Н., Візніук, І. (2023). Моніторинг забезпечення якості професійної освіти педагогів в контексті євроінтеграції. *Comparative Professional Pedagogy*, 13(1), 11–19 (Lazarenko, N., Vizniuk, I. (2023). Monitoring of ensuring the professional quality of teacher education in the context of European integration. *Comparative Professional Pedagogy*, 13(1), 11–19. URL: [https://doi.org/10.31891/2308-4081/2023-13\(1\)-2](https://doi.org/10.31891/2308-4081/2023-13(1)-2)
- Петухова, Л. Є. (2007). *Теоретичні основи підготовки вчителів початкових класів в умовах інформаційно-комунікаційного педагогічного середовища* : монографія. Херсон : Айлант (Pietukhova, L. Ye. (2007). *Theoretical foundations of primary school teacher training in an information and communication pedagogical environment*: monography. Kherson : Ailant).
- Ярова, О. Б. (2018). *Тенденції розвитку початкової освіти в країнах Європейського Союзу* (дис. ... доктора пед. наук : 13.01.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки). Київ (Iarova, O. B. (2018). *Trends in the development of primary education in the countries of the European Union* (dys. ... doktora ped. nauk : 13.01.01). Kyiv

SUMMARY

Yakymenko Polina. The role of pedagogical self-improvement in the formation of the creative potential of future primary school teachers

The article considers the issue of pedagogical self-improvement in the formation of the creative potential of future primary school teachers. The relevance of the topic is due to the need to train teachers who are able to effectively adapt to changes in the educational environment and ensure a high level of children's education based on innovative approaches and methods. The main components of pedagogical self-improvement are identified, which include intellectual, psychological, professional-practical, social-communicative, personal-value, methodological and self-educational aspects. The emphasis is placed on the importance of developing the creative potential of primary school teachers, since it is the creative approach to learning that contributes to the development of critical thinking, initiative and innovation in students. The conclusions emphasize that pedagogical self-improvement is a necessary condition for the formation of the professionalism of a teacher who is able to work successfully in the conditions of modern educational challenges. The article contributes to a deeper understanding of the role of creativity in pedagogical activity and the need to develop pedagogical competencies in future primary school teachers.

The topic of pedagogical self-improvement in the formation of the creative potential of future primary school teachers is relevant in the context of modern educational reforms. Self-improvement of teachers is key to their professional development, as it helps to respond to new requirements and improve the quality of education. The formation of creative potential in future teachers contributes to the development of critical thinking, innovation and creativity in working with students. Pedagogical self-improvement includes the development of intellectual and personal qualities, emotional stability and communication skills, which are necessary for effective interaction with students. Teachers with a high level of creative potential are able to create a favorable environment for the development of students. Thus, pedagogical self-improvement is an important condition for the preparation of qualified teachers who are able to work effectively in modern educational conditions.

Key words: *self-improvement, creative potential, primary school teacher training, pedagogical technologies, professional activity.*